

сприятиме розвитку приватноправових відносин. Саме тому переважна більшість норм гл. 61 ЦК України має диспозитивний характер, що у підсумку призводить до збільшення питомої ваги індивідуального (договірного) регулювання. Відповідно підрядні правовідносини регулюються низкою цивільно-правових норм, які у сукупності доповнюють одна одну, що обумовлює їх функціональний зв'язок, зважаючи на можливість сторін взагалі відступити від закріплених правил та врегулювати зазначені відносини на власний розсуд.

Список бібліографічних посилань

1. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 307–308.
2. Алексеев С. С. Право: азбука – теорія – філософія: опыт комплексного исследования. М.: Статут, 1999. С. 364–365.
3. Романюк Я. М. Застосування цивільно-правових норм у цивільному судочинстві України (питання теорії і практики): монографія. Київ: Ін Юре, 2016. С. 16, 290, 363–364.
4. Маньковский И. А. Нормы и источники гражданского права: теоретические основы формирования и применения: монография. Минск: Междунар. ун-т «МИТСО», 2013. С. 64.

Одержано 02.04.2018

УДК 347.1+347.440

Юрій Михайлович Жорнокуй,

*завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9669-6062>*

ЗНАЧЕННЯ МЕДІАЦІЙНОГО ДОГОВОРУ У ВИРІШЕННІ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ

На сьогодні медіацію можна досліджувати як поширений спосіб урегулювання корпоративного конфлікту. Аналіз існуючих підходів до визначення категорії «медіація» дозволяє виокремити три напрями її тлумачення. За першим акцент робиться на змістовному аспекті процедури, тобто на сприянні нейтральної особи переговорному процесу між сторонами [1, с. 53], за другим увага концентрується на результаті медіації, а саме на мирному завершенні конфлікту [2, с. 14], а третя група фахівців прагне відобразити як змістовний акцент, так і кінцеву мету медіаційної процедури [3, с. 16; 4, с. 13].

За результатами успішно проведеної медіації сторони укладають медіаційний договір (договір про врегулювання конфлікту, *settlement agreement*). Проблеми сутності та правової природи, змісту, юридичної сили, наслідків укладення та виконання такого договору останнім часом жваво обговорюються, оскільки мають велике значення для подальшого розвитку як теорії, так і практики медіації. Однак на більшість питань, які ставляться правозастосовчою практикою, законодавець відповіді не дає.

Вважаємо, що саме через медіаційний договір приватна медіація та її результати найбільшою мірою пов'язуються з правом. Таке бачення ґрунтується на тому, що саме договір є тим інструментом, за допомогою якого усувається правова невизначеність як перешкода у здійсненні суб'єктивних корпоративних прав учасника корпорації.

Водночас медіація може бути завершена й без укладення такого договору, проте, її проведення, як правило, є істотним внеском у вирішення корпоративного конфлікту. Більше того, у деяких випадках медіацію спрямовано не стільки на вироблення взаємоприйняттого рішення, скільки на з'ясування підстав виникнення корпоративного конфлікту, попередження його виникнення, узгодження умов правочину у справі тощо.

Процедура медіації передбачає врегулювання конфліктної ситуації в корпорації, виходячи з інтересів її учасників, а тому медіаційний договір може виходити за предмет початкових вимог і досить часто бути лише непрямим чином пов'язаним із корпоративним конфліктом. Більше того, сторони примирної процедури не обмежуються в способах його врегулювання. Сам алгоритм медіації орієнтовано на пошук нетипових рішень, що зумовлює складнощі, пов'язані з юридичною кваліфікацією умов медіаційного договору.

Найбільш поширена точка зору щодо проблеми правової природи результату примирної процедури полягає в тому, що необхідно розмежовувати медіаційний договір, укладений у межах приватної медіації з одного боку, і в судовій медіації – з іншого. Перший досліджується як правочин, другий прирівнюється до мирової угоди. Так, у праві багатьох зарубіжних країн договори, укладені в межах приватної медіації, досліджуються як договори цивільно-правового характеру, на які поширюються загальні вимоги матеріального законодавства про двосторонні правочини і безпосередньо про мирову угоду. Відповідно, медіаційний договір, укладений за результатами приватної медіації, досліджується як юридичний факт матеріального права, з яким пов'язується встановлення або припинення прав та обов'язків учасників корпоративного конфлікту.

Щодо договорів, укладених за результатами судової медіації, можливими є декілька варіантів. Безпосередньо такі договори:

1) вважаються цивільно-правовим правочином (переважно в країнах загального права); у такому разі підставою для припинення провадження у справі буде, наприклад, направлене до суду повідомлення про укладення медіаційного договору (Канада, Онтаріо);

2) прирівнюються до судового рішення (наприклад, у Словенії);

3) досліджуються як судова мирова угода, що має процесуальну природу; відповідно, такий договір підлягає судовому затвердженню, й лише після цього набуває юридичної сили (наприклад, у Фінляндії та Румунії) [2, с. 126].

Межі свободи сторін під час укладення медіаційного договору можуть установлюватися лише імперативними нормами права, але не існуючими типовими правовими конструкціями. Таким чином, медіаційний договір у більшості випадків міститиме зобов'язання різної правової природи, й у цьому сенсі має комплексний характер. Можна стверджувати, що медіаційний договір, укладений учасниками корпоративного конфлікту в результаті процедури медіації без передання спору на розгляд суду, є цивільно-правовим правочином. Такий правочин є договором, і, відповідно, до регулювання цих відносин будуть застосовуватися норми цивільного законодавства про правочини, зобов'язання та загальні положення про договір.

За загальним правилом медіаційний договір має виконуватися добровільно. На практиці у випадках, коли одна з його сторін відмовиться виконувати досягнуті домовленості, це може призвести до негативних наслідків у вигляді зловживання суб'єктивними правами недобросовісними учасниками медіації. Так, під час порушення договірних обов'язків, що є похідними з медіаційного договору, однією зі сторін примирної процедури друга сторона буде вимагати захисту своїх прав та інтересів.

Вважаємо, що можливість примусового виконання медіаційного договору є гарантією дотримання прав і законних інтересів добросовісних учасників корпоративного конфлікту, а також надає деякої цілісності та завершеності інституту медіації. Відповідно, захист прав, порушених у результаті невиконання або неналежного виконання такого медіаційного договору, здійснюється у способи, передбачені цивільним законодавством.

Успішне проведення примирної процедури полягає в тому, що сторони виробляють рішення, яке повністю відповідає їх інтересам. Як наслідок, його добровільне виконання є вигідним для всіх учасників корпоративного конфлікту. Якщо одна зі сторін відмовляється виконати умови медіаційного договору, це означає, що мету медіації не досягнуто. Слід акцентувати увагу на тому, що результат медіації – це не компроміс, оскільки в разі останнього кожна сторона має поступитися, від чогось відмовитися. Результатом вдалої медіації є досягнута на основі обговорення конкретна домовленість (однією з правових форм якої є договір), тобто медіація прагне досягнення консенсуальних рішень.

Значущість примусового виконання такого типу договорів підкреслюється в міжнародних актах. Так, розробники Типового закону ЮНСІТРАП зазначають, що завдяки режиму прискореного приведення до виконання мирової угоди збільшиться привабливість погоджувальної процедури. Державам пропонується під час ухвалення національних актів про примирну процедуру включати опис порядку приведення до виконання правочинів про врегулювання спору або вказувати на норми, що регламентують таке приведення до виконання. На необхідність створення механізмів примусового виконання медіаційних договорів, це передбачаються у процедурі приватної медіації, неодноразово вказувалося в Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи. Відповідно до ст. 6 Директиви 2008/52/ЄС держави-члени мають передбачити інструменти визнання медіаційного договору таким, що підлягає виконанню, і таким чином гарантувати зацікавленій стороні можливість вимагати виконання умов письмової домовленості, досягнутої в результаті медіації.

В Україні на сьогодні найбільш логічним є закріплення можливості нотаріального посвідчення медіаційного договору з метою надання йому виконавчої сили. У цьому разі приватна медіація отримує обмежене продовження й завершення в юрисдикційних органах – в органах нотаріату, при цьому дотримуються принципи як юрисдикційної, так і не-юрисдикційної діяльності. Крім того, такий порядок забезпечує послідовну реалізацію одного з пріоритетних завдань розвитку медіації у праві України, а саме зменшення навантаження на суди. Нотаріальне посвідчення медіаційного договору є найпростішим і швидким способом його виконання, впровадження якого не вимагає докорінного реформування законодавства.

Ухвалення спеціального закону про мирову процедуру за участю посередника (медіацію) сприятиме активізації посередництва у вирішенні корпоративних конфліктів у межах корпорації без участі державної судової системи, що в поєднанні з інститутом третейських судів призведе до більш оперативного вирішення спорів за участю суб'єктів корпоративних правовідносин. Доречним є закріплення на законодавчому рівні категорії спорів, що можуть розглядатися за допомогою альтернативних методів вирішення конфліктних ситуацій у корпораціях.

Підсумовуючи здійснений аналіз, зазначимо переваги й недоліки такої форми вирішення корпоративного конфлікту, як медіація, порівняно з традиційними способами їх вирішення. По-перше, застосування медіації завжди є добровільним рішенням сторін. По-друге, це найшвидший спосіб вирішення корпоративного конфлікту, тому що не передбачається оскарження досягнутої домовленості. По-третє, це взаємовигідне вирішення корпоративного

конфлікту, що дозволяє зберегти на майбутнє партнерські відносини його учасників. Почетверте, перевагою медіації є конфіденційність проведених примирних процедур. Основним недоліком процедури медіації вважаємо неможливість примусового виконання медіаційного договору, яке ґрунтується на добрій волі сторін. Тому доцільно надати медіаційному договору режиму виконавчого документа.

Список бібліографічних посилань

1. Решетникова І. В. Право встречного движения. Посредничество и российский арбитражный процесс. *Медіація і право. Посредничество и примирение*. 2007. № 2 (4). С. 52–56.
2. Калашникова С. И. Медіація в сфері гражданской юрисдикции. М. : Инфотролик Медіа, 2011. 304 с.
3. Гвоздарева М. В. Посредничество как метод альтернативного разрешения корпоративных конфликтов : автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.08. М., 2006. 23 с.
4. Яковлев В. Ф. Закон свободного применения. *Медіація і право. Посредничество и примирение*. 2006. № 1. С. 12–16.

Одержано 16.03.2018

УДК 347.1

Ольга Ігорівна Зозуляк,

*доцент кафедри цивільного права навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктор юридичних наук, доцент*

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ДОГОВІРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

15-річчя чинності Цивільного кодексу України дає змогу зробити певні висновки з приводу ефективності його норм щодо регламентації приватноправових відносин загалом та договірних зокрема. Кодекс, за слушним застереженням Н. С. Кузнєцової та А. С. Довгерта, «охрещений» і другою конституцією, і кодексом громадянського суспільства. Без будь-яких перебільшень його слід розглядати не тільки в якості стрижневого акта цивільного законодавства, але й як необхідний чинник функціонування ринкового суспільства і формування держави. Серед нових елементів та обраних напрямків розвитку системи приватного права України, які посіли гідне місце в ЦК України, правознавці відмічають результати із зближення, гармонізації та уніфікації окремих груп норм з відповідними правилами міжнародних конвенцій універсального характеру та правом ЄС, розширення змісту приватного права за рахунок особистих немайнових прав фізичної особи тощо [1, с. 52].

Визнаними здобутками кодифікації вітчизняного приватного права слід вважати норми Цивільного кодексу України про правочини та загальні положення про договори. Дійсно, діючий Кодекс увібрив у себе кращі історичні традиції та сучасні підходи щодо регулювання зазначеної сфери відносин.

Як слушно зауважує В. В. Луць, на відміну від Цивільного кодексу УРСР 1963 р., із загальним положенням про зобов'язання (Книга п'ята) виділені загальні положення про договори (поняття і види договору, свобода та обов'язковість договору, положення про публічний, попередній договори, договори приєднання і на користь третьої особи, про форму,